

УДК 329(=161.2=162.1):324(477.83.86)"1908"
DOI: 10.24919/2312-2595.12/54.283663

Тарас ВОДОСЛАВСЬКИЙ

аспірант кафедри історії України і методики викладання історії,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
вул. Шевченка, 57, Івано-Франківськ, Україна, індекс 76018
(vodoslavskiytaras1997@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5995-3832>

ResearcherID: <http://www.researcherid.com/rid/НИК-3096-2022>

Бібліографічний опис статті: Водославський, Т. (2023). Вибори до Галицького крайового сейму 1908 року. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 12/54, 102–128. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.12/54.283663>.

ВИБОРИ ДО ГАЛИЦЬКОГО КРАЙОВОГО СЕЙМУ 1908 РОКУ

Анотація. Мета роботи. Здійснити комплексний аналіз виборчої кампанії до Галицького крайового сейму 1908 р., проаналізувати участь у ній як українців, так і представників інших національностей, а також вплив виборів на міжнаціональні відносини в Галичині напередодні Великої війни (1914–1918). **Методологія дослідження.** При написанні статті автор дотримувався принципів історизму, об'єктивності та всебічності, використовував історичний, логічний, порівняльний та системно-структурний методи дослідження. Важливим питанням виявилось використання термінології. Етнонім «українець» утверджувався у суспільно-політичному дискурсі тогочасної Галичини, наприклад, його використовував радикальний часопис «Громадський голос», тоді як у національно-демократичній газеті «Діло» послуговувалися термінами «українці», «русини», «русини-українці» паралельно.

© Тарас Водославський, 2023

У пропонованій статті автор користується етнонімом «українці», «український» при аналізі діяльності українських партій Галичини на початку ХХ ст. **Наукова новизна** полягає у тому, що стаття є поглибленим аналізом виборів 1908 р., суттєво доповнює напрацювання попередніх дослідників, вводить до обігу нові джерела, зокрема пресу – часописи «Діло», «Громадський голос», «Галичанин». **Висновки.** Виборча кампанія 1908 р. підтвердила суттєві зміни в розвитку політичних рухів у Галичині. В українському політичному житті більш чітким стало розмежування на українофільський, який представляли націонал-демократи, радикали, соціал-демократи і малочисельні християнські суспільники, та москвофільський напрями. Натомість у польському середовищі свій вплив поступово посилювали ендеки та людовці, а консерваторам вдавалося зберігати позиції завдяки застарілій куріальній виборчій системі, опертій на поділі суспільства на стани на основі майнового цензу. Східногалицькі консерватори, побоюючись посилення впливу українофілів, вирішили підтримати москвофілів і вдалися до значних виборчих зловживань, що ще більше загострило українсько-польський конфлікт.

Ключові слова: Галицький крайовий сейм, українці, поляки, вибори, депутат, посол.

Taras VODOSLAVSKYI

Postgraduate student, Department of History of Ukraine and Methods of Teaching History, Precarpathian National University, 57, Shevchenko Str., Ivano-Frankivsk, Ukraine, postal code 76000 (vodoslavskiytaras1997@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5995-3832>

ResearcherID: <http://www.researcherid.com/rid/HIK-3096-2022>

To cite this article: Vodoslavskiy, T. (2023). Vybyory do Halyskoho kraiovoho seimu 1908 roku. [Elections to the Galician regional sejm in 1908]. Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Serii Istorii – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 12/54, 102–128. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.12/54.283663> [in Ukrainian].

ELECTIONS TO THE GALICIAN REGIONAL SEJM OF 1908

Summary. *The purpose of the research is to carry out a comprehensive analysis of the 1908 election campaign to the Galician regional sejm, to analyze the participation of both Ukrainians and representatives of other nationalities in it, as well as the impact of the elections on international relations in Galicia on the eve of the Great War (1914–1918). The research methodology.* The author has adhered to the principles of historicism, objectivity and comprehensiveness using historical, logical, comparative and systemic-structural research methods. The use of terminology turned out to be an important issue. The ethnonym «Ukrainian» has not yet fully established in the socio-political discourse of Galicia at the time, for example, it was used by the radical magazine «Hromadskyi Golos», but the national-democratic newspaper «Dylo» used the terms «Ukrainians», «Rusyns», «Rusyn-Ukrainians» in parallel. In this article, the author used the ethnonym «Ukrainians», «Ukrainian» when analyzing the activity of Ukrainian parties in Galicia at the beginning of the 20th century. **Scientific novelty.** The article is an in-depth analysis of the elections of 1908 significantly complementing the work of previous researchers. It introduces new sources into circulation, in particular the press – the newspapers «Dilo», «Hromadskyi holos», «Halychanyn». **Conclusions.** The election campaign of 1908 confirmed significant changes in the development of political movements in Galicia. The Ukrainian political movement more clearly divided into the Ukrainophile trend, which was represented by national democrats, radicals, social democrats and a small part of the Christian social party, and the moscophile trend. On the other hand, in the Polish environment, the people's democrats and ludovci gradually strengthened their influence, and the conservatives managed to maintain their positions thanks to the outdated curial electoral system based on the division of society into estates based on the property tax. Eastern Galician conservatives were afraid of the increasing influence of ukrainophiles, so they decided to support moscophiles and resorted to significant abuses in the elections, which further exacerbated the Ukrainian-Polish conflict.

Key words: Galician regional sejm, Ukrainians, Poles, elections, deputy, ambassador.

Постановка проблеми. У 60-х рр. XIX ст. в монархії Габсбургів відбулися конституційні реформи, які запроваджували центральний двопалатний парламент у Відні – Державну раду – та місцеві законодавчі органи влади – крайові сейми – для усіх автономних провінцій держави. У Королівстві Галичини і Лодомерії з Великим князівством Краківським було створено Галицький крайовий сейм, правові норми діяльності якого регулювалися Лютневим патентом, виданим 26 лютого 1861 р. імператором Францом-Йосифом I, зокрема двома додатками: Крайовим статутом та Сеймовою виборчою ординацією. Заснування сейму сприяло активізації суспільно-політичного життя в Галичині, залученню широких мас населення до політичного руху, формуванню політичної культури суспільства, що реалізовувалося завдяки участі у виборчому процесі. Населення прагнуло захистити не тільки свої громадянські права, але й етнічні (національні) інтереси, тому активно включалося у виборчу боротьбу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Виборчий процес до Галицького крайового сейму досліджувався різними українськими й іноземними істориками. Серед сучасних українських дослідників нормативно-правові основи діяльності сейму та проведення виборів вивчали Олена Аркуша (Аркуша, 1996, с. 9–14), Ігор Чорновол (Чорновол, 2010, с. 13–28), Любомир Лін (Лін, 2017, с. 105–108) та ін. Праця О. Аркуші також має важливе значення з огляду на одну з перших спроб дослідження сеймових виборчих кампаній, зокрема 1889 і 1895 рр. (Аркуша, 1996). Щодо виборів 1908 р., то єдиним, хто здійснив спробу їх вивчення, є Юрій Михальський, однак його брошура не дала глибокого аналізу виборчого процесу в досліджуваний період (Михальський, 1997, с. 14–17). Серед зарубіжних дослідників у сеймовій тематиці можна виділити польських істориків, так, Станіслав Гродзиський (Stanisław Grodziski) чи не найглибше дослідив нормативно-правові основи сеймової діяльності, зокрема виборчі особливості (Grodziski, 1993, s. 45–56). Водночас Адам Вонтор (Adam Wątor) досліджував діяльність польської організації

на виборах – Ради народової (Wątor, 2000), а Ришард Томчик (Ryszard Tomczyk) – українських радикалів та їх участь у виборчих кампаніях (Tomczyk, 2007).

Метою пропонованої статті є дослідження виборчої кампанії до Галицького крайового сейму 1908 р. та участі в ній українського населення.

Виклад основного матеріалу. Виборчий закон до Галицького крайового сейму 1861 р. був далеким від демократичних ідеалів, оскільки базувався на принципі «репрезентації інтересів», тобто ділив суспільство на стани. Сейм у Галичині, як і в інших провінціях Австрійської держави, складався з шести суспільних верств. Перших дві з них – представники духовенства і науки – потрапляли до сейму автоматично як вірилісти (Grodziski, 1993, s. 46–47). Серед тих, хто ставав депутатом сейму без виборів, були три львівські архієпископи (греко-католицький, римо-католицький, вірменсько-католицький), два перемишльські єпископи та по одному єпископу зі Станиславова і Тарнова, а також ректори Львівського та Краківського університетів (Аркуша, 1996, с. 9). У 1896 р. до цієї категорії послів було додано єпископа Кракова, а у 1900 р. – президента академії наук у Кракові та ректора Політехніки у Львові (Федик, 2019, с. 65).

Депутати, які були представниками чотирьох інших верств суспільства, обиралися за куріями, на основі майнового цензу. Зокрема, до першої курії – великої земельної власності, що делегувала до сейму 44 послів, належали особи, які були власниками так званих табулярних володінь і сплачували на рік не менше 100 золотих ринських реальних податків. Голосування у цій курії було безпосереднім. Друга курія налічувала трьох депутатів від торгово-промислових палат у Львові, Кракові та Бродах. Вибори тут були опосередкованими, тобто усі члени цих організацій та їх заступники обирали з-поміж себе осіб, які потім визначали депутатів (Grodziski, 1993, s. 47–49).

Третя курія – великих міст – спочатку складалася з 20 депутатів: від Львова – чотирьох, Кракова – трьох та по одному з Перемишля, Станиславова, Тернополя, Бродів, Ярослава, Дрогобича, Бялої, Нового Сонча, Тарнова, Жешува, Самбора, Стрия, Коломиї. Тут могли голосувати громадяни, які становили

перших 2/3 списку платників податків у своєму окрузі (Grodziski, 1993, s. 49–50). У 1896 р. кількість послів від Львова збільшилася з чотирьох до шести, Кракова – з трьох до чотирьох (Лин, 2017, с. 106), а в 1900 р. до сейму додали ще п'ятьох представників з нових міських виборчих округів: Подгуже-Величка, Бохня-Вадовище, Горлице-Ясло, Сянок-Кросно, Бережани-Золочів (Grodziski, 1993, s. 49).

Четверта курія складалася з представників так званої малої земельної власності, зокрема міст та містечок, які не потрапили до міської курії і сільських громад. Тут обиралися депутати з 74 одномандатних округів, які в 1885 р. були зрівняні з політичними повітами. Виборчим правом володіли перших 2/3 списку платників податків. Голосування було двоступеневим, тобто на першому етапі – правиборів – усі допущені до участі у виборчому процесі особи, правиборці, обирали з-поміж себе уповноважених до голосування під час другого етапу з розрахунку одного виборця на 500 правиборців. Водночас, якщо громада була більшою від цієї цифри не менше ніж на 250 осіб, то обирався ще один виборець, який уже пізніше в повітовому центрі віддавав свій голос за конкретного кандидата в депутати шляхом усного волевиявлення (Grodziski, 1993, s. 50–52).

Фактично після 1900 р. сейм складався з 161 депутата (проти 150-ти з 1861 р.), з яких 12 вірилістів та 149 виборних послів: 44 – від курії великої земельної власності (поміщицької), троє – торгово-промислових палат, 28 – міської, 74 – малоземельної (сільської). Це свідчить про значну непропорційність виборчої системи, оскільки в 1908 р. великі землевласники становили 0,4 % всіх виборців, але отримували 27,3 % мандатів, міщани і торгово-промислова буржуазія складали 8,8 % голосуючих, які делегували 19,2 % депутатів, натомість найчисельнішою була категорія малоземельних селян – 90,8 % від виборчого загалу, але вони могли отримати тільки 46 % посольських місць, крім того, ще 7,5 % послів були вірилістами. Водночас число допущених до голосування на виборах осіб становило лише близько 10 % від усього дорослого населення коронного краю (Grodziski, 1993, s. 52–53).

Виборчий закон ігнорував національні відмінності, адже абсолютна більшість українців Галичини в XIX – на початку XX ст.

проживали в сільській місцевості (понад 90 %), натомість у містах їх було лише близько 10 %. Тому українське населення могло розраховувати лише на мандати з четвертої курії, в якій мало змогу отримати їх у 47 сільських округах східної частини краю, де в 1900 р. було 64,5 % українців. Однак поряд з українцями за мандати у сільській місцевості боролися польські поміщики, які володіли значним адміністративним ресурсом (Аркуша, 1996, с. 13).

Напередодні виборів до сейму 1908 р. вплив українського чинника на політичну ситуацію в австрійській частині монархії Габсбургів посилювався, що було пов'язано з успішною виборчою кампанією до Державної ради в 1907 р., що вперше проходила на основі загального виборчого права. Згідно з новим законом при виборах до австрійського парламенту право голосування надавалося чоловічому населенню, яке досягло 24 років. Ліквідувалася застаріла куріальна система, натомість вводилися міські та сільські виборчі округи. З перших обиралися по одному депутату, з других – по два. Такий поділ був не зовсім корисним для українського руху, оскільки більшість українців проживали в селах, тому в містах було неможливим обрати українських депутатів (Сухий, 1999, с. 119–122).

Попри недосконалість нового виборчого закону до Державної ради, раніше українці могли сподіватися тільки на 11–13 мандатів, натомість у 1907 р. в Галичині отримали 27, серед яких 22 – представники національно-державницьких партій: Української націонал-демократичної партії (далі – УНДП) – 17, Української радикальної партії (далі – УРП) – три, Української соціал-демократичної партії (далі – УСДП) – два. Водночас москвофільська «Русская» народна партія (далі – РНП) провела в парламент п'ять послів, а також п'ятьох українців обрали на Буковині (Сухий, 1999, с. 127–129). Однак серед депутатів не було політичної єдності, зокрема двоє соціал-демократів увійшли до загальноавстрійської соціалістичної фракції, а спільний парламентський «Русько-український клуб», що складався з 30 осіб (націонал-демократів, радикалів, москвофілів та п'яти буковинців) фактично проіснував лише протягом літньої сесії з 17 червня до 24 липня 1907 р., адже після її закінчення послы-москвофіли покинули об'єднання і утворили своє (Tomczyk, 2007, s. 266).

Восени 1907 р. діяльність Галицького крайового сейму восьмої каденції (1901–1907) дійшла до завершення, тому 28 грудня 1907 р. уряд призначив нові вибори на основі старої куріальної виборчої системи. Голосування в сільській курії, в якій, на відміну від інших трьох, українці мали реальні шанси отримати депутатські мандати, мало відбутися 25 лютого 1908 р. (Левицький, 1926, с. 468). Важливість виборів 1908 р. підкреслював польський дослідник Януш Грухала (Janusz Gruchała), зазначаючи, що від їх результату залежала доля сеймової виборчої реформи, оскільки польські консерватори не хотіли її проводити, натомість чисельна українська репрезентація могла стати каталізатором змін виборчого законодавства (Gruchała, 1988, s. 77).

У ході виборчої кампанії український політичний рух поділився на два табори: українофільський, що складався з націонал-демократів, радикалів і соціал-демократів, які спробували співпрацювати під час виборів, та москвофільський (русофільський), дедалі більше відмежований від решти українських партій (Tomczuk, 2007, s. 276). В українофільському таборі найпотужнішою була УНДП, а її виборчою кампанією займався Народний комітет – керівний орган цієї партії. Націонал-демократи розраховували на легальність виборів і збільшення свого представництва у сеймі, з огляду на зміцнення політичних позицій українців у Палаті послів австрійського парламенту та певне поліпшення відносин з віденським урядом. Так, саме за наполяганням голови австрійського уряду, міністр-президента Цислейтанії Макса Бека, галицький намісник Анджей Потоцький ще в жовтні 1907 р. видав спеціальний обіжник до староств Східної Галичини із закликом неупередженого ставлення до українців (Gruchała, 1988, s. 75–76). Водночас народовці розуміли загрозу зі сторони польських партій та підконтрольної їм адміністрації. Зокрема, у відозві Народного комітету щодо майбутніх виборів від 1 січня 1908 р. (До русинів Галицької землі. 1908. Діло, 1, с. 1) до українського населення зазначалося, що боротьба за майбутній сейм «є боротьбою за нашу силу в краю» (Левицький, 1926, с. 468).

Про небезпеку виборчих зловживань з польського боку націонал-демократи відкрито повідомляли виборців на сторінках партійного часопису «Діло» ще 11 січня 1908 р. Як зазначалося у статті «Виборча акция», Рада народова – польське надпартійне

політичне об'єднання, що проводило виборчу кампанію, 4 січня 1908 р. розіслало обіжник до своїх повітових організацій, в якому давало інструкції у справі оборони «стану посідання» в Східній Галичині. Водночас представники УНДП зверталися до українців, які бажали кандидувати, із закликом про відкинення особистих амбіцій і підпорядкування рішення більшості місцевих передвиборчих зборів, щоб не розбивати народної єдності (Виборча акція. 1908. Діло, 7, с. 1).

Процес погодження кандидатів у сеймові депутати від УНДП тривав близько місяця. Спочатку кандидатури послів визначали повітові з'їзди громадських делегатів партії, потім їх погоджував ширший Народний комітет, а остаточно затверджував тісніший Народний комітет. 15 лютого 1908 р. були затверджені кандидати в курії сільських громад з повітів Східної Галичини, зокрема Бережан (Тимотей Старух), Бібрки (Лонгин Цигельський), Борщева (Дем'ян Савчак), Бродів (Андрій Корнелля), Городенки (Іван Радуляк), Городка (отець (далі – о.) Йосиф Фолис), Гусятин (Іван Кивелюк), Добромила (Григорій Цеглинський), Долини (о. Теодор Богачевський), Дрогобича (Яць Олексівський), Заліщиків (Володимир Охримович), Золочева (Микола Загульський), Жовкви (Данило Микелита), Жидачева (Василь Дубик), Калуша (Іван Куровець), Львова (Євген Озаркевич), Ліська (Антін Старух), Мостиська (Захар Скварко), Перемишля (Григорій Цеглинський), Перемишлян (Володимир Сінгалевич), Підгайців (Михайло Содомора), Рави-Руської (Онуфрій Солодуха), Рогатина (Кость Левицький), Рудок (о. Стефан Онишкевич), Самбора (Андрій Чайковський), Скалату (Йосиф Задорожний), Сокалю (Володимир Гвоздович), Стрия (Євген Олесницький), Старого Самбора (о. Іван Яворський), Теремовлі (о. Іван Волянський), Турки (Іван Павлюх), Цішанова (о. Микола Колтунюк), Чорткова (Антін Горбачевський), Яворова (Іван Загаєвич), Ярослава (Петро Новаковський) (Пригадка. 1908. Діло, 35, с. 1).

Невдовзі Андрій Чайковський зняв свою кандидатуру в Самборі, щоб не руйнувати порозуміння з радикалами, які виставили кандидата Івана Михаса. Водночас в останню мить у Кам'янці-Струмиловій (нині – Кам'янка-Бузька на Львівщині. – *Т. В.*) кандидатом від націонал-демократів став Яків Шебец (Вислід голосування. 1908. Діло, 43, с. 1).

Інші члени українфільського табору – діячі УРП – інформували своїх прихильників про виборчу кампанію на сторінках часопису «Громадський голос». 3 січня 1908 р. в цій газеті було опубліковано статтю «Перед виборами» із закликами про створення в кожному селі радикального виборчого комітету. Якщо ж його ще не було, але існували старі виборчі комітети з виборів до парламенту, то ставилося завдання, щоб вони склали списки усіх уповноважених до голосування. На названі комітети покладалося завдання контролю за інформуванням правиборців про час і місце попередніх виборів, а також, щоб вони визначили з-поміж себе надійних виборців, які проголосують за кандидата-радикала. Зазначалося, що повітові збори делегатів партії не повинні відбуватися без відома Головного заряду – керівного органу радикальної партії. Своїх кандидатів на послів УРП планувала визначати самостійно, без будь-яких компромісів з іншими партіями (Перед виборами. 1908. Громадський голос, 1, с. 1).

У «Відозві в справі виборів до сойму» від 13 січня 1908 р. радикали зверталися до селян із закликом про вирішальність цих виборів, адже новий склад Галицького сейму мав прийняту реформу виборчого законодавства, тому потрібно якнайбільше українських послів, щоб вони вибороли більше мандатів для українців. Своїх кандидатів УРП планувала виставити в округах, де має найсильнішу підтримку населення, тобто на Покутті та Гуцульщині, а в решті округів пропонувалося голосувати за кандидата інших «українських поступових партій», якого підтримає більшість місцевих, тобто представників УНДП та УСДП. (Відозва в справі виборів до сойму. 1908. Громадський голос, 2, с. 1).

13 січня 1908 р. в газеті «Громадський голос» було опубліковано рішення Головного заряду УРП від 9 січня щодо кандидатів у депутати в сільській курії. Зокрема, радикали кандидували в повітах Косів (Юрій Соломійчук-Юзенчук), Коломия (Павло Лаврук), Снятин (Кирило Трильовський), Станиславів (Мартин Корольок), Бучач (Северин Данилович), Тернопіль (Павло Думка), Тлумач (Іван Макух), Самбір (Іван Михас) (Ухвали заряду української партії в Галичині з дня 9. січня 1908. 1908. Громадський голос, 2, с. 1). Дещо пізніше в Надвірній

кандидатом визначили Івана Сандуляка (Tomczyk, 2007, s. 276). Водночас УРП намагалася порозумітися з УНДП та УСДП, для прикладу, в «Громадському голосі» від 3 лютого 1908 р. було вміщено перелік представників двох партій, які боролися за депутатські мандати в округах, де не було радикалів (Кандидатури українських партій. 1908. Громадський голос, 8, с. 2).

Українські соціал-демократи, як і націонал-демократи та радикали, виступали за сеймову виборчу реформу на основі загального виборчого права. Попри слабкість соціалістичного руху в Галичині, що об'єктивно зумовлювалося відсутністю великої кількості робітників, партія сподівалася отримати в результаті сеймових виборів 1908 р. хоча б один депутатський мандат. Ці сподівання зумовлювалися тим, що у вересні 1907 р. при доповнюючих виборах до сейму восьмої каденції (1901–1907) замість радикала Дмитра Остапчука, який помер, послом від Збаразького повіту обрали соціал-демократа Андрія Шмигельського (Чорновол, 2010, с. 113). УСДП виставила своїх кандидатів лише у Збаражі та Богородчанах, відповідно, ними були Андрій Шмигельський і Михайло Новаківський. Попри це вони проводили активну виборчу кампанію, зокрема організували 40 віч на Богородчанщині і 28 на Збаражчині, а в решті округів підтримували інших українських кандидатів від УРП та УНДП (Жерноклєсв, 1997, с. 60).

На протигагу партіям українофільського спрямування, виступали москвофіли, які вважали себе «русскими», прихильниками панрусської єдності «малоросів» з «великоросами» і «білоросами», а частина діячів, так звані «новкурсники» під проводом Дмитра Маркова – навіть відстоювали самоідентифікацію галичан як «великоросів», з російською літературною мовою, а не макаронічним «язичієм», яким традиційно писали москвофільські видання. РНП, попри поступову втрату підтримки серед виборців, зумовлену відсталістю партійної програми від вимог суспільства, все ще залишалася впливовою партією серед частини галицьких українців. Це підтверджується кількістю голосів, які одержали москвофільські кандидати в ході парламентських виборів 1907 р. Зокрема, німецька дослідниця Анна-Вероніка Вендланд зазначає, що русофіли отримали 152 395

голосів українських виборців, а їх конкуренти – УНДП, УРП, УСДП разом – 392 036 (Вендланд, 2015, с. 449).

Посилення партій українофільського спрямування тривожило польських діячів, особливо східногалицьких консерваторів – «подоляків», які не хотіли поступатися політичним впливом українофілам. Фактично в «подоляцьких» руках зосереджувався контроль над польською передвиборчою кампанією в Східній Галичині, вони мали значний вплив на голову Ради народової Тадеуша Ценського. Він, як і «подоляки», вирішив, що серед українських партій краще підтримати москвофілів, які несуть меншу загрозу, ніж інші більш радикально, в його розумінні, налаштовані політичні сили. Зокрема, в січні 1908 р. дійшло до укладення неформального компромісу між Радою народовою і «Русской радой» – москвофільською політичною організацією, що виникла ще в 1870 р. Фактично ці дві організації домовилися спільно поборювати на виборах діячів УНДП, УРП та УСДП. Зокрема, 17 лютого 1908 р. в листі до Адама Скальковського голова Ради народової зазначав, що «боротьбу з гайдамачиною вже не самі поляки проводять, але і старорусини (один з термінів, яким називали москвофілів. – *Т. В.*) з цим йдуть разом». Автор листа мав на увазі, що русофіли допомагають полякам боротися з українофілами. (Wątor, 2000, s. 77).

До укладення союзу з москвофільськими діячами та боротьби з іншими українськими партіями долучився намісник Галичини Анджей Потоцький, який раніше боровся проти москвофілів, оскільки як офіційний австрійський чиновник вважав їх проросійською політичною силою. На думку лідера націонал-демократів К. Левицького, галицький намісник, підтримавши на виборах русофілів і поборюючи решту українських діячів, хотів схилити українофілів до припинення пошуку підтримки у Відні, натомість присилувати їх до порозуміння з польською крайовою адміністрацією та ним особисто. Тому сеймові вибори 1908 р. відрізнялися від попередніх тим, що більшість виборчих зловживань спрямовувалися проти українських націонал-демократів, радикалів та соціал-демократів (Левицький, 1926, с. 469).

Москвофіли відкидали звинувачення українофільських партій в союзі з польськими організаціями, однак у своїй пресі

фактично агітували на підтримку польських кандидатів. Так, на сторінках московфільського часопису «Галичанинь» 17 січня 1908 р. було розміщено статтю «Чего «Діло» алчеть?». У статті, на критику з боку націонал-демократичного часопису «Діло» московфільські редактори своїм найбільшим ворогом називали «сепаратистовь», тобто українофілів, адже вони найбільше ненавидять московфілів, натомість поляків вважали менш небезпечними (Чего «Діло» алчеть? 1908. Галичанинь, 3, с. 1).

Найповніше передвиборчі погляди московфільських діячів було відображено у зверненні з 28 січня 1908 р. до «Галицкой Руси» від «Русской рады» – політичної організації, що займалася виборчою кампанією РНП. Зокрема, вони, як і решта українських партій, зазначали, що чергові вибори до сейму пройдуть під кличем зміни сеймового виборчого законодавства, адже від їх результату буде залежати доля цієї реформи. Водночас московфіли підкреслювали, що нова виборча ординація має створити умови для співжиття «руссаго» і польського народів краю. Вони зазначали, що не бояться виборчого протистояння з поляками, але сподівалися, що скоро прийде час, коли поляки зрозуміють помилковість боротьби і об'єднуються з «русскими» навколо спільної любові до слов'янства. Натомість московфільські діячі обіцяли боротьбу з народним сепаратизмом, тобто українськими діячами з УНДП, УРП і УСДП, зокрема лідери московфілів зазначали, що «...безпощадно сразится русский народъ съ домашнимъ своимъ врагомъ, съ народнымъ сепаратизмомъ, со своими народными отщепенцами и измѣнниками. Съ ними ... можетъ быть лишь борьба на жизнь и смерть!» (Къ Галицкой Руси возваніе ея верховнаго народнаго правленія «Русской Рады» въ Львовѣ. 1908. Галичанинь, 13, с. 1).

Попри те, що лідери московфілів спростовували безпосередні домовленості з польською стороною, редактори націонал-демократичного часопису «Діло» знайшли, на їхню думку, пряме підтвердження цьому. У московфільському виданні «Русское слово», орієнтованому на селянство, від 7 лютого 1908 р. ставилося питання, кого підтримати на виборах, якщо не буде московфільського кандидата. Відповідаючи на нього, часопис рекомендував виборцям не голосувати зовсім, або віддати свій

голос за поляка (Польсько-московфільський союз довершений! 1908. Діло, 31, с. 1).

Більшість московфільських виборчих кандидатів у сільській курії було затверджено 12 лютого 1908 р. рішенням «Правящого совѣта» політичної організації «Русская рада», які перед цим було висунуто місцевими організаціями РНП і схвалено керівним органом цієї партії «Народным совѣтом». Московфіли кандидували в більшості сільських виборчих округів, зокрема Бережанах (Прокіп Грендзола), Бібрці (о. Іпполіт Штогрин), Богородчанах (Богдан Криницький), Борщові (Ілля Гладиш), Бродах (Володимир Дудикевич), Бучачі (Онуфрій Гецев), Горлицях (Андрій Цісляк), Городенці (Гадей Хлопецький), Городку (Іван Русин), Грабові (Іван Дроздик), Гусятині (Іван Долгополук), Добромилі (Андрій Нездропа), Долині (Василь Дорожинський), Дрогобичі (Юліан Секало), Жидачеві (о. Корнило Сенік), Жовкві (Михайло Король), Золочеві (Кондрат Захарчук), Калуші (Іван Коник), Кам'янці-Струмиловій (Гавриїл Мулькевич), Львові (Михайло Химка), Новому Сончі (Микола Громосяк), Перемишлі (Адам Федак), Підгайцях (Володимир Костецький), Раві-Руській (о. Антоній Колпачкевич), Рудках (Іван Церох), Самборі (Стефан Пелехатий), Скалаті (Теодор Гіссовський), Станиславові (о. Микола Винницький), Старому Самборі (Василь Басараб), Стрию (Григорій Скоблик), Сяноку (о. Олімпій Полянський), Тернополі (Велентин Левандовський), Тлумачі (Григорій Боднар), Турці (Йосиф Ганчаковський), Цішанові (Теодор Підгорецький), Чорткові (Андрій Марчак), Яворові (о. Іоанн Головка), Ярославі (Василь Бігус) (Кандидатури «Русской Рады». 1908. Галичанинь, 26, с. 1).

Напередодні виборів «Русская рада» затвердила кандидатів на виборах для Збаража (Григорій Летнік, якого невдовзі замінив Олекса Крисоватий), Рогатина (Антон Білоголовський) (Кандидатури «Русской Рады». 1908. Галичанинь, 29, с. 1), Коломії (Михайло Миронюк-Заячук), Косова (Іван Трач) і Перемишлян (о. Григорій Кармаліта). Ще один московфіл Дмитро Марков кандидував у Сокалі як самостійний «русско-народный» кандидат. Крім того, в Надвірній самостійним кандидатом, який не мав жодної партійної підтримки, був о. Корнило Мандичевський (Соймовий кандидатури вь сельскихъ округахъ восточной Галичины. 1908. Галичанинь, 34, с. 1), а у Станиславові в останній

момент свою кандидатуру самостійно висунув українофіл Лазар Винничук – депутат сейму сьомої каденції (1895–1901) (Капушак, Королько, 2019, с. 18).

Польську виборчу кампанію 1908 р. проводило надпартійне об'єднання Рада народова, засноване в грудні 1906 р. з ініціативи сеймової правиці, лівиці і Польського центру людового, замість уже застарілого Центрального передвиборчого комітету. До Ради народової входили польські партії Галичини різного політичного спрямування, але усі вони, згідно зі статутом організації, мали належати до національного табору і визнавати єдність Кола польського – польської фракції у віденському парламенті. Кандидатури послів на сеймових та парламентських виборах спочатку визначалися місцевими комітетами на окружних з'їздах, а потім затверджувалися Радою народовою. Якщо ж претендентів було кілька, то Раді народовій доводилося обирати з них тільки когось одного, який вже потім кандидував безпосередньо в окрузі (Wątor, 2000, с. 43–45).

Напередодні сеймових виборів 1908 р. консерваторам вдалося зміцнити свої позиції за допомогою компромісу зі своїми конкурентами – людовцями з Польської селянської партії. Порозуміння було досягнуте з ініціативи західно-галицьких консерваторів – «станьчиків» у січні 1908 р. Воно передбачало, що людовці у згоді з Радою народовою підтримають консервативних кандидатів у всій Східній Галичині та шести сільських округах західної частини краю, натомість консерватори мали підтримати людовців у 21 західногалицькому сільському окрузі (Tomczuk, 2007, с. 276).

Польські націонал-демократи, які посилили свій політичний вплив у результаті виборів до віденського парламенту 1907 р., згодом зміцнилися ще більше. У жовтні 1907 р. націонал-демократам вдалося укласти угоду з польськими демократами і створити спільний передвиборчий блок – Унію демократичну. Ця подія мала суттєвий вплив на розстановку сил у польському таборі, зокрема в листопаді 1907 р. віцепрезидент Польської націонал-демократичної партії Станіслав Гломбінський був обраний головою Кола польського. Після цього ендеки зважилися на спробу змінити свої відносини з Радою народовою, заявивши про тимчасове призупинення участі в цій організації на час виборів 1908 р. і

проведення самостійної виборчої кампанії. Це рішення націонал-демократичні діячі мотивували зацикленням Ради народової на політиці у Східній Галичині, її структурним послабленням через розпад Польського центру людового, а також союзом західногалицьких консерваторів з людовцями. Згодом через критику такого кроку іншими польськими діячами ендецькому керівництву довелося видати обіжник до членів своєї партії, в якому закликали їх підтримувати кандидатів, ухвалених Радою народовою (Wątor, 2000, с. 73–78).

Виборча кампанія 1908 р. у курії сільських громад проводилася в атмосфері значних зловживань з боку фактично польської адміністрації краю. Маніпуляції розпочалися вже на етапі підготовки до правиборів, які мали відбутися в різних громадах наприкінці січня – на початку лютого 1908 р. 15 січня 1908 р. часопис «Діло» на основі повідомлень, надісланих мешканцями краю, опублікував загальну характеристику правопорушень, які здійснювалися місцевою владою за вказівкою галицької адміністрації. Передовсім маніпуляції відбувалися при формуванні виборчих листів – списків виборців, зокрема могли не вписувати у них осіб, які мали виборче право в громаді, натомість вписували не приналежних до громади, малолітніх і навіть небіжчиків. Виборчі листи укладали не на основі списку перших 2/3 усіх платників податків – від найбільшого до найменшого – згідно із законом, але брали за підставу загальну суму податку. Відповідно вносили до виборчих списків людей, які сплачували найвищі податки, що утворювали 2/3 загальної податкової суми. Через це величезну кількість людей, які могли голосувати, позбавляли права голосу. Громадські ради часто не оголошували інформації про створення листів зі списком виборців, не дозволяли місцевим мешканцям їх переглядати, а тихцем відсилали до староств (Непоправні. 1908. Діло, 10, с. 1).

Механізм проведення правиборів був побудований у такий спосіб, щоб уможливити різноманітні маніпуляції. Так, правибори в селах не могли відбутися без виборчого комісара, який присилався повітовим старостою. Зазвичай виборчими комісарами були різні повітові урядовці, які мали завдання допомогти обрати для наступного туру голосування в повітовому місті, виборців, прихильних старості повіту. Повітові старости, зі свого боку, мали

довести до обрання послом поляка. Виборчий комісар міг прибути на одну-дві години швидше від вказаного часу і провести голосування з кількома так званими «хрунями» – продажними правиборцями, яких вїт приводив раніше. Якщо ж опозиційні до влади правиборці приходили скоріше, то поліція могла просто не допустити їх до зали, але пропускала «хрунів», після волевиявлення яких виборчий процес припинявся (Макух, 2001, с. 78–79).

Правибори під час виборчої кампанії до сейму 1908 р. супроводжувалися масштабними фальсифікаціями, що призвели до кровопролиття. Зокрема, в с. Коропці Бучацького повіту 6 лютого 1908 р. жандарми вбили Марка Каганця – члена ширшого Народного комітету, який виступав агітатором кандидата від УРП С. Даниловича. Значні зловживання відбулися під час правиборів у Борщівському повіті, де проти українського націонал-демократа Д. Савчака боровся кандидат від Ради народової Тадеуш Чарковський-Голєєвський. Так, у с. Устя Єпископське (нині – село Устя на Тернопільщині – *Т. В.*) 7 лютого 1908 р. до голосування не було допущено аж 33 особи, які мали на це законне право. Натомість, активно голосували євреї та поляки, які не сплачували податків, тому за законом не могли голосувати. У результаті виборцями до другого туру було обрано більшість осіб, лояльних до польського кандидата (Михальський, 1997, с. 16).

Другий етап виборів у курії сільських громад, коли виборці приходили в повітове місто і голосували за одного з кандидатів у депутати, відбувся 25 лютого 1908 р. у супроводі виборчих зловживань з боку посадових осіб. Зокрема, в Борщеві, попри невдалий результат правиборів, українець Дем'ян Савчак зберігав шанси на обрання сеймовим послом. Однак виборча комісія, що здебільшого складалася з поляків, самовільно й без юридичних причин не допустила до голосування 11 виборців, які його підтримували. З них семеро – Іван Байсарович, Микола Марусяк, Іван Сельський, Іван Виспінський, Микола Чопик, Йосиф Федорів, Олекса Басараба – через те, що в їхніх населених пунктах були особи з такими ж іменами та прізвищами, попри наявність у вказаних осіб виборчих легітимаційних карт, які підтверджували їх особистість (ЦДІАЛ України. Ф. 309. Оп. . Спр. 2531. Арк. 5–5 зв.).

З інших причин до виборчого процесу незаконно не допустили ще чотирьох осіб, зокрема Ілька Каденюка через те, що він сплачував податки з власності, що належить йому, не сам, а зі своїм братом і двома сестрами, хоча при сеймових виборах 1901 р. він голосував, Якіма Москаля, бо його чомусь не було в переліку виборців на виборчому листі, Івана Дулебку, оскільки напередодні був засуджений за крадіжку деревини з лісу, але вирок ще не вступив у силу, тому він юридично міг голосувати, Михайла Дуплавого – з причини крадіжки у нього агітаторами Т. Чарковського-Голєєвського легітимаційної карти, а іншої виборчий комісар не хотів йому дати (ЦДІАЛ України. Ф. 309. Оп. 1. Спр. 2531, арк. 5–5 зв.).

За підрахунками націонал-демократа Є. Олесницького, який зафіксував виборчі зловживання в Борщеві, до голосування мали допустити 224 особи, тобто абсолютна більшість голосів для перемоги кандидата становила б 113, але Т. Чарковський-Голєєвський одержав лише 108. Якщо б проголосували 11 українських виборців, яких не допустили до виборів, то кандидат Ради народової не виграв би. Тому Є. Олесницький логічно адресував «Протест до Галицького сейму» з підписами українців з Борщівського повіту, в якому йшлося про незаконність вибору Т. Чарковського-Голєєвського і про те, що українці не вважатимуть його законним представником у сеймі (ЦДІАЛ України. Ф. 309. Оп. 1. Спр. 2531. Арк. 5зв.).

Попри значні зловживання, не завжди це призводило до поразки представників українських партій, оскільки в багатьох повітах вдавалося організувати сильний національний рух. Так, на Тлумаччині проти кандидата від УРП І. Макуха виступав представник Ради народової Оршані Богданович. Зокрема, ввечері напередодні дня голосування він організував для «хрунів» пиятику. Радикальний повітовий виборчий комітет розмістив своїх прихильників, які становили більшість виборців, на ночівлю в читальні «Просвіти» та в домівках деяких господарів, виставивши коло них охорону, щоб уникнути підкупів. Оскільки багатьма українськими виборцями були вчителі, то поляки посадили перед залом для голосування повітового шкільного інспектора, щоб чинив на них тиск, адже голосування було відкритим, тому вимагало значної громадянської мужності при публічному

волевиявленні своєї позиції. Однак це не дало результату, і вибори виграв радикал, відомий адвокат І. Макух, що мав авторитет серед українських виборців (Макух, 2001, с. 81–82).

Під час виборів не обійшлося без непорозумінь між українськими партіями, зокрема націонал-демократами та радикалами в Коломиї. Спочатку Народний комітет УНДП не висував своїх кандидатів у Коломийському повіті, щоб підтримати кандидата УРП П. Лаврука, який мав значну підтримку місцевого населення. Однак радикалам не вдалося порозумітися з місцевими націонал-демократичними діячами, які напередодні дня виборів виставили своїм кандидатом Теофіла Окуневського. Результатом розпорошеності сил стало те, що під час голосування 25 лютого 1908 р. найбільше голосів набрав москвофіл М. Миронюк-Заячук – 116, тоді як П. Лаврук – 103, а Т. Окуневський – 21. Оскільки для перемоги потрібно було набрати абсолютну більшість голосів, то процес волевиявлення відбувся повторно. П. Лаврук вимагав від націонал-демократів голосувати за нього, однак не усі з них прислухалися, що спричинило перемогу М. Миронюка-Заячука, який набрав 121 голос, а П. Лаврук на кілька менше – 116 (Виборчі образки. 1908. Громадський голос, 14, с. 2).

Ще одне непорозуміння між УНДП та УРП сталося у Станиславівському сільському виборчому окрузі. Там, окрім радикала М. Королюка, вирішили балотуватися двоє націонал-демократів – о. Єронім Бариш і Йосип Гурик, а також москвофіл о. М. Винницький і самовисуванець Л. Винничук. У результаті першого голосування переможця з абсолютною більшістю голосів виявити не вдалося, з них Л. Винничук отримав – 69, М. Королюк – 57, о. М. Винницький – 49, о. Є. Бариш – 38, Й. Гурик – два. Після цього довелося голосувати ще два рази, зрештою, вибори виграв Л. Винничук з 127-ма голосами, а М. Королюк з 83-ма програв. При цьому, як свідчать джерела, з 40 націонал-демократичних виборців 22 проголосували за Л. Винничука. Причиною таких непорозумінь у Коломиї та Станиславові, на нашу думку, стала боротьба за політичний вплив між УНДП і УРП, ідеологічні розбіжності двох партій. Наприклад, радикали традиційно займали критичну позицію щодо духовенства, що далеко не завжди знаходило підтримку серед виборців УНДП, де було багато греко-

католицьких священників (Виборчі образки. 1908. Громадський голос, 15, с. 1).

У результаті голосування 25 лютого 1908 р. найбільше депутатських мандатів серед українців у Галичині здобули москвофіли – дев'ять (Б. Криницький, В. Дудикевич, о. К. Сенік, М. Король, О. Крисоватий, М. Миронюк-Заячук, І. Трач, о. Антін Колпачкевич, Й. Ганчаковський), націонал-демократи – вісім (Т. Старух, І. Кивелюк, І. Куровець, А. Старух, З. Скварко, М. Содомора, К. Левицький, Є. Олесницький) та радикали – три (І. Сандуляк, П. Думка, І. Макух), а також у Станиславові послом було обрано незалежного українського кандидата Л. Винничука (Вислід голосування. 1908. Діло, 43, с. 1). Однак усі москвофільські мандати були здобуті в боротьбі з іншими українськими кандидатами, натомість, у жодному з округів москвофіли не поборолі поляків, що свідчить про вірогідність передвиборчого компромісу з польською Радою народвою. Так, у Бродях москвофіл В. Дудикевич отримав 181 голос, а його конкурент націонал-демократ А. Корнелля – 53, що демонструє голосування польських виборців та «хрунів» за москвофіла (Вчорашні вибори. 1908. Діло, 43, с. 1). Окрім того, 3 березня 1908 р. українці намагалися здобути мандати в міській курії в округах Бережани-Золочів, Дрогобич, Коломия, Стрий, але, як і раніше, безуспішно (Соймовий вибори вь городахъ. 1908. Галичанинь, 41, с. 2).

У порівнянні з сеймовими виборами 1901 р., українські партії в 1908 р. поліпшили свої результати, відповідно РНП – з трьох до дев'яти послів, УНДП – з шести до восьми, УРП – з одного до трьох, також вибрали одного самовисуванця Л. Винничука. Однак через ідейний конфлікт між українофільськими партіями та москвофілами в сеймі виникли дві окремі фракції, зокрема 12 березня 1908 р. у Львові було створено «Українсько-руський соймовий клуб» з націонал-демократів, радикалів, а також Л. Винничука. Того ж року до нього приєдналися троє українських вірилістів: митрополит Андрей Шептицький, єпископи Перемишльський Константин Чехович та Станиславівський Григорій Хомишин, тобто клуб складався з 15 осіб. Зі свого боку, дев'ять москвофілів створили окремий «Русский клуб», слово «русский» з двома буквами – с, щоб засвідчити мовно-культурну та історичну єдність з російським простором на сході (3 нарад

українських послів. 1908. Діло, 52, с. 1). Для порівняння, під час восьмої сеймової каденції (1901–1907) існував єдиний «Руський соймовий клуб», що в 1901 р. нараховував 16 осіб. Фактично з 1908 р. в сеймі засідало більше українців – 24, але вони були ослаблені внутрішнім конфліктом (Чорновол, 2010, с. 112–114).

Щодо результатів сеймових виборів 1908 р. для кандидатів інших національностей, то польські консерватори отримали 73 мандати, демократи – 21, націонал-демократи – вісім, людовці – 19, центристи – чотири, безпартійні – два (Новий сойм. 1908. Діло, 51, с. 1). Окрім того, серед дев'яти польських вірилістів було вісім консерваторів та один демократ (Buszko, 1956, s. 112). Отже, польська сеймова правниця складалася з 85 консерваторів і центристів, лівниця – з 30 демократів та ендеків, людовці створили фракцію з 19 осіб. Загалом було 136 польських депутатів, причому серед них троє були євреями за походженням: Генріх Колішер, Натан Левенштейн, Філіп Фрухтман (Васьків, 2008, с. 63), а також один вірмено-католицький єпископ Йосиф Теодорович (Stenograficzne Sprawozdania z Pierwszej Sesji Dziewiątego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem z roku 1908 od 15. Września do 5. Listopada 1908, s. 105). Також послом був обраний ще й німець Кароль Гемпель з міста Бялої коло Кракова (Sprawy sejmowe. 1908. Słowo Polskie, 430, s. 1).

Висновки і перспективи подальших розвідок. Вибори до Галицького крайового сейму 1908 р. викликали в українському суспільстві значні сподівання на посилення свого впливу в представницькому органі, особливо серед діячів УНДП, УРП, УСДП. Однак вони розуміли, що їм доведеться боротися з польською адміністрацією краю, що видавалося важким завданням за умови існування куріальної виборчої системи на становій основі. Посилення українського національного руху в Галичині викликало побоювання в польських консерваторів, найбільше в «подоляків», які боялися втратити свій «стан посідання» в східній частині краю, тому, на противагу українофілам, вони вирішили надати підтримку їхнім менш радикальним конкурентам – москвофілам.

Назагал виборча кампанія 1908 р. була близькою до «баденівських» виборів 1895 р., які стали відомі під цією назвою завдяки зловживанням адміністрації намісника Казимира Бадені.

Масштабні фальсифікації, що забезпечили перемогу в східногалицьких сільських округах полякам та москвофілам, а також вбивство українця М. Каганця, спричинили подальше загострення українсько-польських відносин у краї. На нашу думку, вивчення міжнаціональних стосунків у Галичині напередодні Великої війни (1914–1918), пошуки шляхів досягнення можливого компромісу, а також внутрішні відносини всередині політичних рухів народів, що населяли територію краю, є актуальним для дослідників.

Джерела та література

- Аркуша, О.** (1996). *Галицький сейм: Виборчі кампанії 1889 і 1895 рр.* Львів: Місіонер.
- Васьків, Н.** (2008). Єврейське представництво в Галицькому крайовому сеймі (1861–1914). *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*, (17), 58–66.
- Вендланд, А.** (2015). *Русофіли Галичини. Українські консерватори між Австрією та Росією, 1848–1915.* Авториз. пер. з нім. (Х. Назаркевич (ред. пер.)). Львів: Літопис.
- Виборча акція. (1908). *Діло*, 7, 1.
- Виборчі образки. (1908). *Громадський голос*, 14, 2.
- Виборчі образки. (1908). *Громадський голос*, 15, 1.
- Вислід голосування. (1908). *Діло*, 43, 1.
- Відозва в справі виборів до сойму. (1908). *Громадський голос*, 2, 1.
- Вчешні вибори. (1908). *Діло*, 43, 1.
- До русинів Галицької землі. (1908). *Діло*, 1, 1.
- Жерноклеєв, О.** (1997). *Українська соціал-демократична партія (1899–1918).* Івано-Франківськ: Видавництво Прикарпатського університету.
- З нарад українських послів. (1908). *Діло*, 52, 1.
- Глин, Л.** (2017). Галицький крайовий сейм у системі українського парламентаризму. *Visegrad Journal on Human Rights*, 2, 105–109.
- Кандидатури українських партій. (1908). *Громадський голос*, 8, 2.
- Кандидатури «Русской Рады». (1908). *Галичанинъ*, 26, 1.
- Кандидатури «Русской Рады». (1908). *Галичанинъ*, 29, 1.
- Капушак, Я., & Королько, А.** (2019). Українська громада міста Станиславова у виборчому русі в Галичині (кінець XIX – початок XX ст.). *Науковий і культурно-просвітний краєзнавчий часопис «Галичина»*, 32, 9–23. doi: 10.15330/gal.32.9-23

- Къ Галицкой Руси возваніе ея верховнаго народного правленія «Русской Рады» въ Львовѣ. (1908). *Галичанинъ*, 13, 1.
- Левицький, К.** (1926). *Історія політичної думки галицьких українців 1848–1914. На підставі споминів.* (В 2 Т.). Львів: 3 друкарні оо. Василіан у Жовкві.
- Макух, І.** (2001). *На народній службі: Спогади.* Київ: Основні цінності.
- Михальський, Ю.** (1997). *Польська суспільність та українське питання у Галичині в період сеймових виборів 1908 р.* Львів: Каменяр.
- Непоправні. (1908). *Діло*, 10, 1.
- Новий сойм. (1908). *Діло*, 51, 1.
- Перед виборами. (1908). *Громадський голос*, 1, 1.
- Польсько-москвофільський союз довершений! (1908). *Діло*, 31, 1.
- Пригадка. (1908). *Діло*, 35, 1.
- Соймовий вибори въ городахъ. (1908). *Галичанинъ*, 41, 2.
- Соймовий кандидатури въ сельскихъ округахъ восточной Галичины. (1908). *Галичанинъ*, 34, 1.
- Сухий, О.** (1999). *Галичина: між Сходом і Заходом. Нариси історії XIX–початку XX ст.* (2-е вид., доп.). Львів: Львівський національний університет ім. І. Франка; Інститут Українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України.
- Ухвали заряду української партії в Галичині з дня 9. січня 1908. (1908). *Громадський голос*, 2, 1.
- Федик, Л.** (2019). Правовий статус депутатів Галицького крайового сейму та їхніх об'єднань (1861–1918 рр.). *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького: Журнал. Серія право*, 7 (19), 63–70. doi: 10.33098/2078-6670.2019.7.19.63-70
- Центральний державний історичний архів України (м. Львів) – ЦДАЛ. Ф. 309. Оп. 1. Спр. 2531. (Протести жителів сс. Борщів, Жилинці і Устя Єпископське проти неправильно проведених виборів, зібрані адвокатом Євгеном Олесницьким).
- Чого «Діло» алчеть? (1908). *Галичанинъ*, 3, 1.
- Чорновол, І.** (2010). *199 депутатів Галицького сейму.* Львів: Тріада плюс.
- Buszko, J.** (1956). *Sejmowa reforma wyborcza w Galicji 1905–1914.* Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Grodziski, S.** (1993). *Sejm Krajowy galicyjski 1861–1914.* (Т. 1). Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe.

- Gruchala, J.** (1988). *Rząd austriacki i polskie stronnictwa polityczne w Galicji wobec kwestii ukraińskiej (1890–1914)*. Katowice: Uniwersytet Śląski.
- Sprawy sejmowe. (1908). *Słowo Polskie*, 430, 1.
- Stenograficzne Sprawozdania z Pierwszej Sesijsi Dziewiątego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem z roku 1908 od 15. Września do 5. Listopada 1908. (T. 1.). Posiedzenie 1–36 [całość].
- URL: <https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/10227/edition/31461/content>
- Tomczyk, R.** (2007). *Galicyska Rusko-Ukraińska Partia Radykalna w latach 1890–1914*. Szczecin: Zapol.
- Wątor, A.** (2000). *Galicyska Rada Narodowa w latach 1907–1914: Z dziejów instytucji obywatelskiej*. Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.

References

- Arkusha, O.** (1996). *Halytskyi seim: Vyborchi kampanii 1889 i 1895 rr. [Galician Sejm: Election Campaigns of 1889 and 1895]*. Lviv: Misioner [in Ukrainian].
- Buszko, J.** (1956). *Sejmowa reforma wyborcza w Galicji 1905–1914 [Sejm electoral reform in Galicia 1905–1914]*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe [in Polish].
- Chego «Dilo» alchet? [What does «Dilo» want?]. (1908). *Galichanin – Galician*, 3, 1 [in Ukrainian].
- Chornovol, I.** (2010). *199 deputativ Halytskoho seimu [199 deputies of the Galician Sejm]*. Lviv: Triada plus [in Ukrainian].
- Do rusnyv Halytskoi zemli [To the Ruthenians of the Galician land]. (1908). *Dilo – Dilo*, 1, 1 [in Ukrainian].
- Fedyk, L.** (2019). Pravovyi status deputativ Halytskoho kraiovoho seimu ta yikhnikh ob'iednan (1861–1918 rr.) [Legal status of deputies of the Galician regional sejm and their associations (1861–1914 years)]. *Naukovo-informatsiinyi visnyk Ivano-Frankivskoho universytetu prava imeni Korolia Danyla Halytskoho: Zhurnal. Serii pravo – Scientific and informational bulletin of Ivano-Frankivsk University of Law named after King Danylo Halytskyi. Series Law*, 7 (19), 63–70 doi: 10.33098/2078-6670.2019.7.19.63-70 [in Ukrainian].
- Grodziski, S.** (1993). *Sejm Krajowy galicyjski 1861–1914 [The Galician Regional Sejm 1861–1914]*. (Vol. 1). Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe [in Polish].
- Gruchala, J.** (1988). *Rząd austriacki i polskie stronnictwa polityczne w Galicji wobec kwestii ukraińskiej (1890–1914) [The Austrian*

- government and Polish political parties in Galicia on the Ukrainian question (1890–1914)*. Katowice: Uniwersytet Śląski [in Polish].
- Плун, Л.** (2017). Halytskyi kraiovyi seim u systemi ukrainskoho parlamentaryzmu [The regional Galician sejm in the system of Ukrainian parliamentarism]. *Visegrad Journal on Human Rights*, 2, 105–109 [in Ukrainian].
- К Galitskoy Rusi vozvanie eya verkhovnago narodnogo pravleniya «Russkoy Rady» v Lvovi [To Galician Rus, the appeal of her supreme people's government of the «Ruthenian Rada» in Lvov]. (1908). *Galichanin – Galician*, 13, 1 [in Ukrainian].
- Kandidatury «Russkoy Rady» [Candidates from the «Ruthenian Rada»]. (1908). *Galichanin – Galician*, 26, 1 [in Ukrainian].
- Kandidatury «Russkoy Rady» [Candidates from the «Ruthenian Rada»]. (1908). *Galichanin – Galician*, 29, 1 [in Ukrainian].
- Kandydaty ukrainskykh partii [Candidates of Ukrainian parties]. (1908). *Hromadskyi holos – Public voice*, 8, 2 [in Ukrainian].
- Kapushchak, Ya., & Korolko, A.** (2019). Ukrainska hromada mista Stanyslavova u vyborchomu rusi v Halychyni (kinets XIX – pochatok XX st.) [Ukrainian community of the city of Stanyslaviv in electoral movement in Galicia (end XIXth – beginning of the XXth century)]. *Naukovi i kulturno-prosvitni kraieznavchyi chasopys «Halychyna» – «Galicia». Scientific, Cultural and Educative, Local Lore Periodical*, 32, 9–23. doi: 10.15330/gal.32.9-23 [in Ukrainian].
- Levytskyi, K.** (1926). *Istoriia politychnoi dumky halytskykh ukrainsiv 1848–1914. Na pidstavi spomyniv. [History of political thought of Galician Ukrainians 1848–1914. Based on memories.]*. (Vols. 1–2). Lviv: Z drukarni oo. Vasylian u Zhovkvi [in Ukrainian].
- Makukh, I.** (2001). *Na narodnii sluzhbi: Spohady [In public service: Memories]*. Kyiv: Osnovni tsinnosti [in Ukrainian].
- Mykhalskyi, Yu.** (1997). *Polska suspilnist ta ukrainske pytannia u Halychyni v period seimovykh vyboriv 1908 r. [Polish society and the Ukrainian question in Galicia during the Sejm elections of 1908]*. Lviv: Kameniar [in Ukrainian].
- Nepopravni [Irreparable]. (1908). *Dilo – Dilo*, 10, 1 [in Ukrainian].
- Novyi soim [The new sejm]. (1908). *Dilo – Dilo*, 51, 1 [in Ukrainian].
- Pered vyboramy [Before the election]. (1908). *Hromadskyi holos – Public voice*, 1, 1 [in Ukrainian].
- Polsko-moskvoфильскии союз довершени! [Polish-moscophiles union has created!]. (1908). *Dilo – Dilo*, 31, 1 [in Ukrainian].
- Pryhadka [Reminder]. (1908). *Dilo – Dilo*, 35, 1 [in Ukrainian].

- Soymovyi kandidatury v selskikh okrugakh vostochnoy Galichiny [Sejm candidates in rural districts of eastern Galicia]. (1908). *Galichanin – Galician*, 34, 1 [in Ukrainian].
- Soymovyi vybory v gorodakh [Sejm elections in cities]. (1908). *Galichanin – Galician*, 41, 2 [in Ukrainian].
- Sprawy sejmowe [Sejm cases]. (1908). *Słowo Polskie – Polish word*, 430, 1. [in Polish].
- Stenograficzne Sprawozdania z Pierwszej Sesyji Dziewiątego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicyi i Lodomerji wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem z roku 1908 od 15. Września do 5. Listopada 1908. [Stenographic Reports from the First Session of the Ninth Period of the Regional Sejm of the Kingdom of Galicia and Lodomeria with the Grand Duchy of Kraków from 1908 from September 15 to November 5, 1908]. (Vol. 1). Posiedzenie 1–36 [całość] [in Poland]. URL: <https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/10227/edition/31461/content>
- Sukhyi, O.** (1999). *Halychyna: mizh Skhodom i Zakhodom. Narysy istorii XIX – pochatku XX st. [Galicia: between East and West. Essays on the history of the XIX – early XX centuries]* (2nd ed.). Lviv: Lvivskiyi natsionalnyi universytet im. I. Franka; Instytut Ukrainoznavstva im. I. Kryp'iakevycha NAN Ukrainy [in Ukrainian].
- Tomczyk, R.** (2007). *Galicyjska Rusko-Ukraińska Partia Radykalna w latach 1890–1914 [The Galician Ruthenian-Ukrainian Radical Party in the 1890–1914 years]*. Szczecin : Zapol [in Polish].
- Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy (m. Lviv) [Central State Historical Archives of Ukraine (Lviv) – CSHAU].
- Ukhvaly zariadu ukrainskoi partii v Halychyni z dnia 9. sichnia 1908 [Decisions of the government of the Ukrainian party in Galicia of January 9, 1908]. (1908). *Hromadskiyi holos – Public voice*, 2, 1 [in Ukrainian].
- Vaskiv, N.** (2008). Yevreiske predstavnytstvo v Halytskomu kraiovomu seimi (1861–1914) [Jewish Representation in the Galician Regional Sejm (1861–1914)]. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist – Ukraine: Cultural Heritage, National Identity, Statehood*, (17), 58–66 [in Ukrainian].
- Vcherashni vybory [Yesterday's election]. (1908). *Dilo – Dilo*, 43, 1 [in Ukrainian].
- Vendland, A.** (2015). *Rusofily Halychyny. Ukrainski konservatory mizh Avstriieiu ta Rosiieiu, 1848–1915 [Russophiles of Galicia. Ukrainian*

- Conservatives between Austria and Russia, 1848–1915.*] Avtoryz. per. z nim. (Kh. Nazarkevych, Trans.). Lviv: Litopys [in Ukrainian].
- Vidozva v spravi vyboriv do soimu [Appeal concerning of elections to the sejm]. (1908). *Hromadskyi holos – Public voice*, 2, 1 [in Ukrainian].
- Vyborcha aktsyia [Election campaign]. (1908). *Dilo – Dilo*, 7, 1 [in Ukrainian].
- Vyborchi obrazky [Electoral insults]. (1908). *Hromadskyi holos – Public voice*, 14, 2 [in Ukrainian].
- Vyborchi obrazky [Electoral insults]. (1908). *Hromadskyi holos – Public voice*, 15, 1 [in Ukrainian].
- Vyslid holosovannia [Voting results]. (1908). *Dilo – Dilo*, 43, 1 [in Ukrainian].
- Wątor, A.** (2000). *Galicyjska Rada Narodowa w latach 1907–1914: Z dziejów instytucji obywatelskiej [The Galician National Council in the 1907–1914 years: From the history of a public organization]*. Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego [in Polish].
- Z narad ukraïnskykh posliv [From the meetings of Ukrainian ambassadors]. (1908). *Dilo – Dilo*, 52, 1 [in Ukrainian].
- Zhernokleiev, O.** (1997). *Ukrainska sotsial-demokratychna partiia (1899–1918) [Ukrainian Social Democratic Party (1899–1918)]*. Ivano-Frankivsk: Vydavnytstvo Prykarpatskoho universytetu [in Ukrainian].

*Стаття надійшла до редакції 16.03.2023 р.
Стаття рекомендована до друку 17.04.2023 р.*